

Щодо регламентації процесуального статусу судового експерта

Іван Каркоцький

директор Запорізького НДЕКЦ МВС України, м. Запоріжжя, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9044-9391>, e-mail: Ivan85tkzr@ukr.net

Схарактеризовано процесуальні права та обов'язки судового експерта як учасника судочинства, які складають основу його процесуального статусу, досліджено порядок набуття ним статусу суб'єкта судочинства та обсяг його повноважень.

Ключові слова: експерт; процесуальний статус; судова експертиза, процесуальне законодавство; проведення судових експертиз.

Regulating the Procedural Status of the Forensic Expert

Ivan Karkotsky

The procedural rights and obligations of a forensic expert as a participant in proceedings, which form the basis of his/her procedural status, are characterized. The procedure for acquiring the status of a party to proceedings and the scope of his/her authority are studied.

Keywords: forensic expert; procedural status; forensic examination, procedural legislation; conducting forensic examinations.

В сучасних умовах інтеграції спеціальних знань у кримінальне, цивільне та адміністративне судочинство, коли практично жодна судова справа не вирішується без судової експертизи, проблеми процесуального статусу експерта набули особливої актуальності.

Судово-експертна діяльність містить комплекс дій із призначення, проведення судової експертизи та оцінювання експертного висновку, і в неї залучено чимало суб'єктів судочинства, наділених певними правами і обов'язками.

Як відомо, судовий експерт набуває статусу суб'єкта діяльності після призначення експертизи й винесення особою або органом, який призначив експертизу, відповідної постанови.

До того ж неважливо, чи є експерт співробітником державної спеціалізованої установи або працює в іншій установі, але призначений в установленому законом

порядку експертом під час розслідування конкретного кримінального провадження. Іншими словами, експертом може бути будь-яка особа, якій доручено проведення судової експертизи.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» (далі — *профільний Закон*) судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [1].

Більш прийнятним, на нашу думку, є тлумачення поняття «експерт» у ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України (далі — *КПК*), відповідно до якої експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до профільного Закону на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок із питань, які

виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2].

Так, законодавець із метою повного та об'єктивного дослідження у кримінальному провадженні, у ч. 3 ст. 69 КПК [2] наділив експерта доволі широким колом прав, а саме: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета та об'єктів дослідження; викладати у висновку експерта виявлені під час проведення її відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання; ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні; одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт; заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; користуватися іншими правами, передбаченими профільним Законом.

Як свідчить зазначене, права експерта у ч. 1—3 ст. 69 КПК [2] допомагають йому отримати більше інформації щодо кримінального провадження, яка стосується предмета експертного дослідження.

Крім цього, експерт може відмовитися від надання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків (ч. 4 ст. 69 КПК [2]). У такому разі відмова від надання висновку має бути заявлена експертом в письмовому вигляді з викладенням мотивів відмови.

Отже, процесуальний закон надає експерту низку прав, які є важливими юридичними гарантіями сумлінності та правдивості, об'єктивності та повноти експертних досліджень.

Невід'ємною частиною процесуального статусу експерта як учасника кримінального провадження є його обов'язки.

Звичайно ж, основним процесуальним обов'язком експерта є проведення повного дослідження та формулювання об'єктивного висновку з усіх поставлених йому запитань.

Експерт зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого, прокурора або суду для участі в допиті (судовому засіданні). Дане положення необхідно, оскільки експерти нерідко використовують термінологію, складну для розуміння осіб, які не мають спеціальних знань щодо предмета експертизи.

Одним із найважливіших обов'язків експерта є нерозголошення відомостей, пов'язаних із досудовим розслідуванням, які стали йому відомі у зв'язку із проведенням судової експертизи, оскільки розголошення деяких важливих даних може істотно вплинути на подальший перебіг провадження. Більш того, експерт зобов'язаний зберігати в таємниці будь-які відомості, що можуть тим чи тим чином порушити конституційні права учасників.

Самовідвід заявляється за наявності обставин, передбачених ч. 1 ст. 77 і ст. 79 КПК [2], зокрема, якщо він не має відповідних знань у тій чи тій сфері діяльності або перебуває у певних стосунках зі сторонами кримінального провадження, обвинуваченим (підозрюваним) або потерпілим. Попередня участь експерта в цьому ж кримінальному провадженні як спеціаліста не може бути підставою для самовідводу.

У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу дослідження експерт має невідкладно заявити клопотання особі, яка призначила експертизу, або суду, що доручив її проведення, щодо уточнення предмета дослідження, його обсягу, поставлених запитань або повідомити про неможливість проведення експертизи за поставленими запитаннями, оскільки відсутні наукові, технічні можливості, апробовані методики їх вирішення тощо.

Невід'ємним елементом процесуального статусу експерта є відповідальність за невиконання чи неналежне виконання ним своїх обов'язків.

Крім того, усі учасники процесу мають бути переконані не лише у професійності експерта, а й у його моральній стійкості. Найменший сумнів в бездоганності моральності експерта робить його висновок сумнівним.

Отже, діяльність експерта як учасника кримінального провадження вимагає від нього підвищеної відповідальності за свої дії. Слід зазначити, що права й обов'язки експерта, вимоги, що пред'являються до нього, є невід'ємною частиною експертно-

го дослідження, висновок щодо якого згодом стає найважливішим джерелом доказів під час судового розгляду.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 27.12.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.11.2023).